

Kuluttajakäyttäytyminen ja jätehuolto

Jätealan yhteistyöryhmä 17.12.2021

Kati Pitkänen

Suomen ympäristökeskus, SYKE

kati.pitkanen@syke.fi

@kati_pitkanen

Tuloksia CIRCWASTE, TRANSCIRC ja WasteLess Karelias -hankkeista

Siisti kylä. Hyvä mieli.

Чище снаружи. Чище внутри.

Cleaner outside. Cleaner inside.

KARELIA

CBC // Yhteistyöhanke

Hanketta rahoittavat EU, Suomi ja Venäjä.

LIFE15 IP/FI/004

materialikiertoon.fi

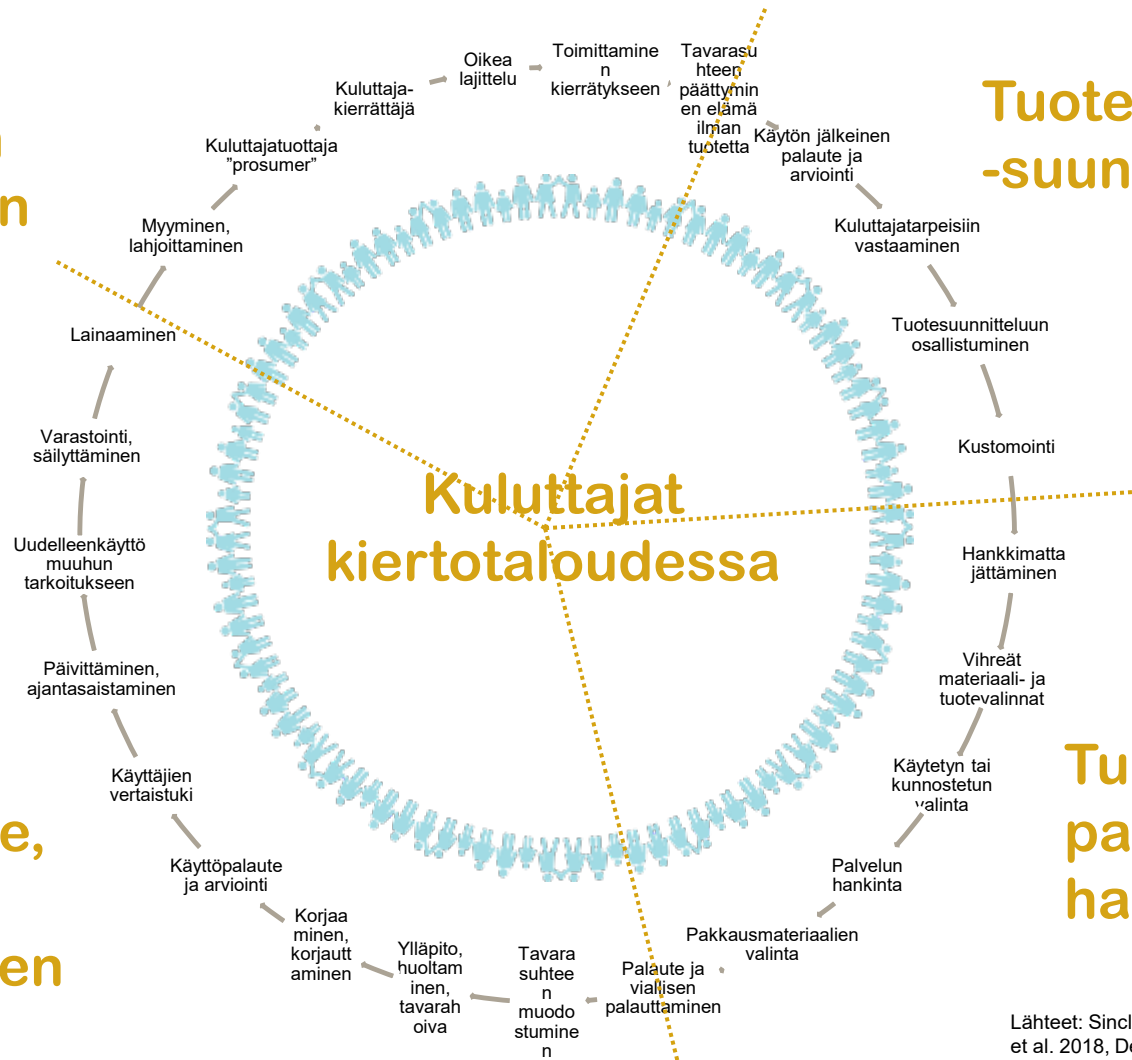
Kuluttajien ja kansalaisten roolit?

- Strategioissa ja kirjallisuudessa painottuu tuotteiden ja palveluiden hankintaan ja tavaroiden pois heittämiseen
- Tuotteiden ja palveluiden ostaja: vihreät hankinnat/valinnat, kohden palveluiden ostamista ja jakamistaloutta
- Käytön päättyessä (end of use): Kotitalouksien kierrätyskäyttäytyminen - oikeanlainen lajittelu, toimittaminen kierrätykseen
- Roolit moninaisempia
  - Käyttöään pidentäminen
  - Tavaroiden ja palveluiden suunnittelu
  - Kansalaiset aktiivisina kiertotaloustoimijoina: mm. kompostointi, palveluiden tarjoaminen, kuluttaja-aktivismi
  - Turhan kulutuksen välttäminen ja vähentäminen

Käytön ja omistuksen päättymisen

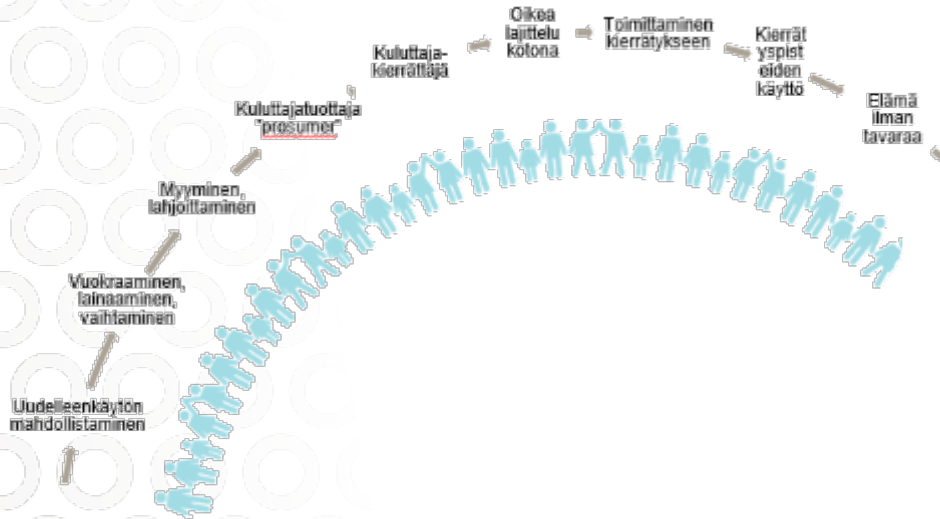
Tuotekehitys ja -suunnittelu

Käyttö ja tavarasuhde, käyttöiän pidentäminen

Tuotteen tai palvelun hankinta

Käytön ja omistuksen päättymisen (end of use)

- Varmistetaan että tavarat ja materiaalit päätyvät kiertoon
- Tavaroiden kierrättäminen
  - Uudelleenkäytön mahdollistaminen
  - Vuokraaminen, lainaaminen, vaihtaminen
  - Myyminen, lahjoittaminen
- Materiaalien kierrättäminen
  - Lajittelu kotona
  - Kierrätykseen toimittaminen
  - Lajittelupisteiden käyttö

Kotitalouksien kierrätyskäyttäytymisen tutkimus (household recycling behavior)

- Henkilökohtaiset tekijät (personal):
  - Ikä, sukupuoli, koulutus, sosio-ekonominen asema
  - Asumismuoto, asuinalue
  - Asenteet, motiivit, normit, sosiaalinen paine
- Tilanteiset tekijät (situational/external/techno-organisational):
  - lajittelupisteiden ja kierrätysinfrastruktuurin saatavuus ja saavutettavuus
  - taloudelliset kannustimet, informaatio
- Tutkimuksissa suurta vaihtelua riippuen tutkimusasetelmasta ja -menetelmistä
- Eri tekijät merkittäviä eri maissa ja kulttuureissa → pääosa tutkimuksista toteutettu maissa, jossa kierrätysinfra kehittyneyttä

Henkilökohtaiset tekijät

- Sosio-ekonomiset tekijät, sukupuoli (esim. Miafodzyeva & Brandt 2013, López-Mosquera et al., 2015; Naiggolan et al. 2019)
  - Korkeasti koulutetut ja keski- ja korkeatuloiset innokkaampia kierrättämään
  - Ristiriitaisia tuloksia iän, sukupuolen ja asuinympäristön osalta: naiset vai miehet, nuoret vai keski-ikä ylittäneet, kaupungissa vai maaseudulla asuvat?
- Henkilökohtaiset asenteet, ympäristötietoisuus ja –motivoituneisuus vaikuttavat positiivisesti
- Henkilökohtaiset asenteet merkittävämpiä kuin sosiaalinen paine (Bertoldo & Castro 2016, Hage ym. 2009)
- Yhteisöllisyys asuinalueella lisää asukkaiden kierrätysintoa (Kurz ym. Xxxx, Bertoldo & Castro 2016)
- Asenteiden/aikomusten ja käyttäytymisen välillä usein kuilu, mutta jos kierrätyksestä tulee tapa, siitä on vaikea luopua (esim. Timlett & Williams 2009, Liu ym. 2019)

Tilanteiset tekijät

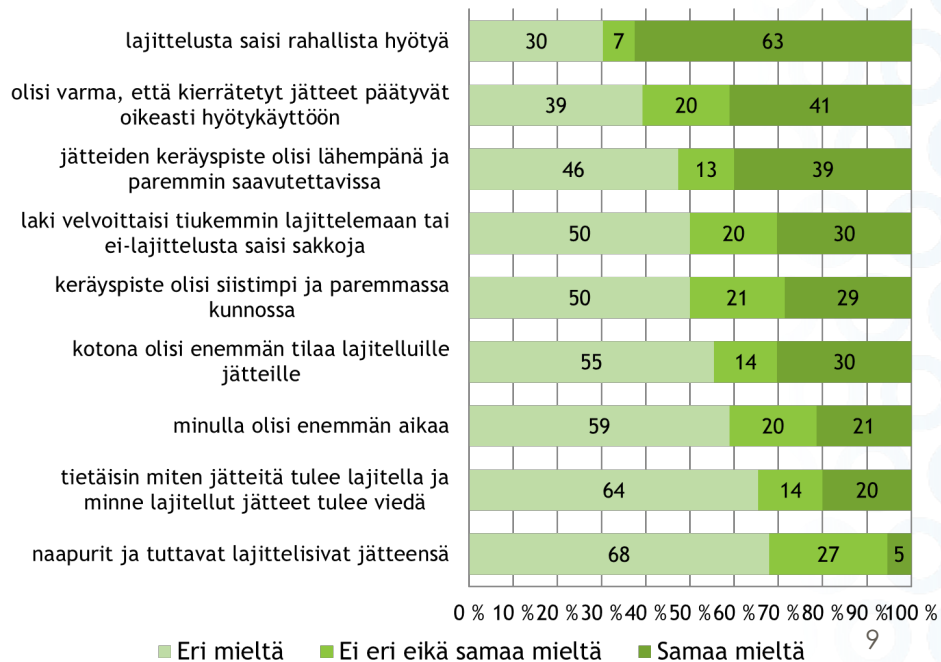
- Mitä helpommaksi ja mukavamaksi lajittelu koetaan, sitä todennäköisemmin lajitellaan (esim. Hage et al., 2009; Miafodzyeva and Brandt, 2013)
  - Lajittelupisteiden olemassaolo ja sijainti - mitä lähempänä, sitä todennäköisemmin lajitellaan
  - Lajittelupisteiden helppokäyttöisyys/design, lajitteluohjeiden ymmärrettävyys
  - Miten hankalaksi lajittelu kotona koetaan (onko riittävästi tilaa, miten paljon aikaa vie)
- Panttijärjestelmät: tehokkuus riippuu mm. pantin suuruudesta ja miten hyvin järjestelmä tunnetaan (Saphores & Nixon 2014)
- Pay-as-you-throw-järjestelmistä ristiriitaisia tuloksia - voi lisätä jätteiden dumpausta järjestelmän ulkopuolelle (Miafodzyeva & Brandt 2013)
- Muut kuin taloudelliset tekijät merkittävämpiä
  - australialaisessa tutkimuksessa pienemmät jäteastiat tehokkaampi keino (Pickin 2008)
  - ruotsalaisessa tutkimuksessa tieto ruokahävikin määrästä merkittävämpi kuin hävikkiin liittyvä taloudellinen menetys (Miliute Plepiene & Plepys 2015)
  - tanskalaisessa tutkimuksessa erityisesti kriittisille kotitalouksille tärkeää oli tieto siitä, minne lajiteltu jäte päätyy (Naiggolan et al. 2019)

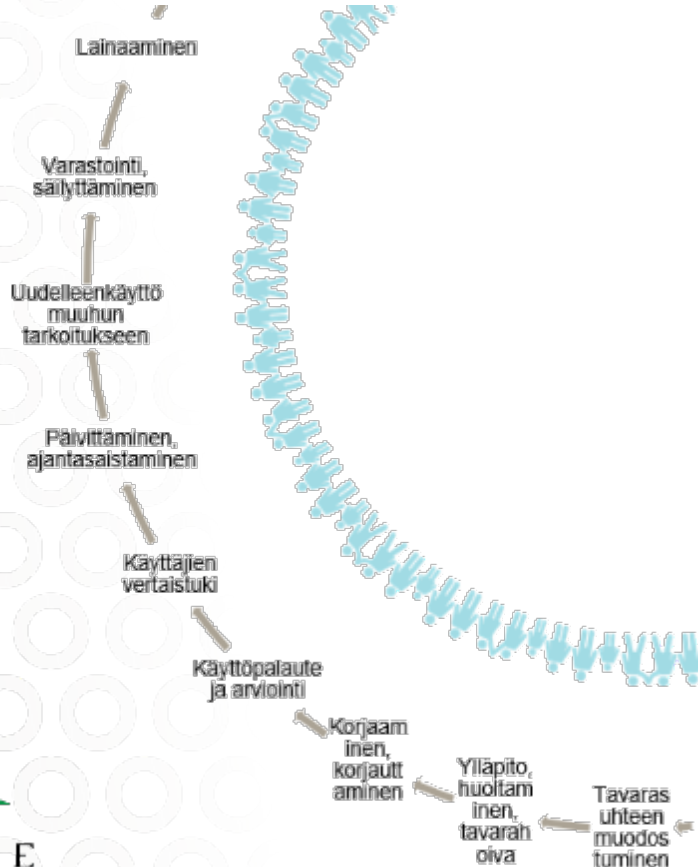
Maaseudun kylien asukkaiden näkemyksiä

- WasteLess-hankkeen ovensuukysely Ilomantsin Mekrijärvellä ja Juuan Timanttikylillä 2019 & 2021
- Jätteiden lajittelukäytännöt ja lajitteluun vaikuttavat tekijät
- Muutokset 2019 – 2021
  - Keräyspisteiden sijainti ↓
  - Kotona enemmän tilaa ↑

Lajittelisin aktiivisemmin, jos...

Kohden kestäväää tavarasuhdetta

- Huomio kohden kuluttajien rooleja suhteessa tavaroiden käyttöön ja käyttöiän pidentämiseen
- Käyttäminen ja kiintyminen, suhteen muodostaminen
- Tavarasta huolehtiminen ja ylläpito → tavarahoiva
- Korjaaminen, fiksaaminen, korjauttaminen, korjauspalveluiden ostaminen
- Päivittäminen, tuunaaminen
- Väärinkäytön tai vahingoittumisen välttäminen (esim. hoito-ohjeiden noudattaminen)
- Uuden hankkimisen lykkääminen
- Uuteen tarkoitukseen käyttäminen

Tavarasuhteen tutkimus

- Kiertotalouden päämääränä circular product design: mm. muokattavuus, purettavuus, korjattavuus, uudelleenkäytettävyys, kierrätettävyys (Van den Berg & Bakker 2015)
- Osaavatko ja haluavatko kansalaiset toimia näiden periaatteiden mukaan? Miksi ja milloin tuotteiden käyttöikä halutaan pidentää?
- *Tavarahoiva* (product care) = toimet, jotka tähtäävät tuotteen elinkaaren pidentämiseen, mm. huolto, korjaus, tuunaus... (Ackermann et al. 2018)
- *Tavarasuhte* (product attachment) = mitä vahvempi tuotesuhde, sitä todennäköisemmin tuotteesta ja sen pitkäikäisyydestä halutaan huolehtia (Mugge et al. 2005)

make it future proof for endless performance and adaptability
with design for disassembly to allow
easy maintenance for optimal performance
modular design to remake products
and optimizing for recycling at end of life

TAVARATARINOITA

Onko käytössäsi tavara tai tuote, jota olet käyttänyt erityisen kauan, kauemmin kuin muut?

Kyseessä voi olla esimerkiksi kodinkone, työkalu, vaate tai varuste, astia, huonekalu, kulkuväline tai mikä tahansa sinulle arvokas tavara, josta et halua luopua, vaan jota hoidat, huollatat ja korjaat huolellisesti. Tai onko jokin vanha tavara saanut käytössäsi uudenlaisen käyttötarkoituksen ja on siksi arvokas? Ota työpajaan mukaan itse tavara tai kuva siitä, ja **tule mukaan jakamaan oma tarinasi!**

Työpajassa osallistujat kertovat ensin lyhyesti omat tarinansa: mistä tavarasta on kyse, milloin se on hankittu ja miksi, mitä tavara merkitsee ja miksi et halua luopua siitä? Tämän jälkeen pohditaan yhdessä ihmisten suhdetta tavaroihin, kertakäyttökulttuuriin ja jätteeseen.

Työpaja on osa [WasteLess Karelias](#) -hanketta, jossa tutkitaan ihmisten asenteita kierrätykseen ja jätteiden synnyn ehkäisyyn Suomessa ja Venäjän Karjalassa. Työpaja videoidaan.

[WasteLess Karelias YouTube](#)

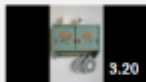
Taru Peltola, Kati Pitkänen, Elli Schubin, Lotta Lemmetty

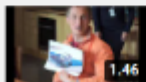
-

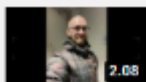
1 WasteLess Tavaratarinat: Irjan kappioarkku
WasteLess Karelias
4.33
-

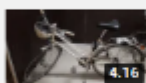
2 WasteLess Tavaratarinoita: Heidin maataloustraktori
WasteLess Karelias
2.25
-

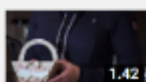
3 WasteLess Tavaratarinoita: Arja-Leenan kastepuku
WasteLess Karelias
4.29
-

4 WasteLess Tavaratarinoita: Annikin villatakki
WasteLess Karelias
2.26
-

5 WasteLess Tavaratarinoita: Susannan kaappi
WasteLess Karelias
3.20
-

6 WasteLess Tavaratarinoita: Jaakon ampumahiihtoase
WasteLess Karelias
1.46
-

7 WasteLess Tavaratarinoit: Miikan talvitakki
WasteLess Karelias
2.08
-

8 WasteLess Tavaratarinoita: Lean polkupyörä
WasteLess Karelias
4.16
-

9 WasteLess Tavaratarinoita: Jaanan kukkaruukku
WasteLess Karelias
1.42

Mikä kannustaa kestävään tavarasuhteeseen?

Ihmisillä on monia perusteita ja periaatteita, jotka kannustavat heitä pidentämään tavaroidensa elinkaarta:

Käytännölliset motiivit: käyttökelpoisuus, hyvät itselle sopivat ominaisuudet, tietää miten käyttää

- Katrin 35 vuotta vanha yleiskone: *”tähän entiseen luottaa, niin kauan kuin se toimii niin se saapi olla”*
- Katria harmittaa edelleen kun meni vaihtamaan vanhan saumurin – samaa virhettä ei kannata toistaa

Taloudelliset motiivit

- Miikan 15 vuotta sitten ostettu talvitakki: *”ottaen huomioon nykyiset lämpimämmät talvet, kynnyks ostaa uutta ja lämmitä takkia on korkea – se tuntuu rahan haaskaukselta”*
- Takin vuori on rikki, mutta se ei haittaa käyttöä

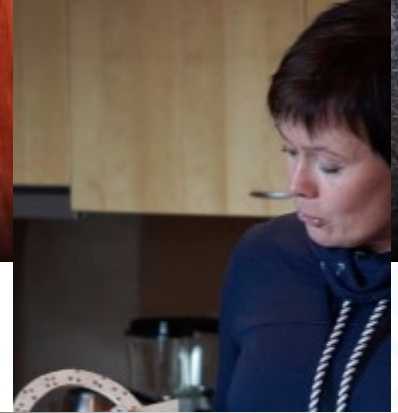
Sosiaaliset ja emotionaaliset motiivit (muistot, yhteisölliset tavarat)

- Annikin 40 vuotta vanha villatakki: *"kun meidän lapset oli pieniä, he aina kylmällä säällä ja kipeänä halusi kietoutua tähän villatakkiin... se on lämmin ja turvallinen... ehkä minä vanhainkodissa laitan omille hartioille ja tuntuu että lapset ja läheiset ovat lähellä..."*
- Jaanan 30 vuotta sitten Tiimarista hankittu kukkaruukku: *"Tämä oli symbolinen esine, kun muutin pois kotoa... sittemmin tästä tuli teline kahvinsuodattimille"*

Kulttuurihistorialliset motiivit (käsityö- tai muu perinne)

- Irjan 1856 valmistunut anopin mummon kapiroarkku. Arkku oli huonossa kunnossa, kunnes kunnostettiin 2000-luvun alussa: *"puuosat eivät ole kiinni nauloilla, vaan on käytetty sinkkaliitoksia ja puutappeja... mieheni maalasi arkun vanhalla maalilla, eli munaöljytemperalla..."*

Lisäksi: esteettiset motiivit, ympäristösytyt

Kestävä tavarasuhde

Tavaroita, joista ollaan valmiita helposti luopumaan

- Helposti rikkoontuvat ja ei korjattavat tavarat
- Puserot tai housut jotka eivät kestä kulutusta, kengät jotka eivät kestä
- Huonolaatuiset tavarat – ”köyhän ei kannata ostaa halpaa”
- Lasten vaatteet
- Lahjana saadut härpäkkeet
- Vanhat matkalaukut, joita ei voi lukita
- Muoviset keittiövälineet jotka värjäytyvät
- Elektroniikka, joka vanhenee ja jota ei voi enää päivittää

Havaintoja tavaratarinoista

Vahvan tavarasuhteen taustalla usein tärkeitä muistoja, tunteita, historiaa

- Vahva suhde kannustaa hoivaamaan, sietämään puutteita ja vikoja keksimään uusia käyttötarkoituksia ettei tavarasta tarvitse luopua
- Syntyykö tavaratulvan ja kertakäyttötuotteiden keskellä enää kestäviä tavarasuhteita?

Erilaiset tavarat vaativat erilaista huolenpitoa ja mahdollistavat tavarahoivaa eri tavoin

- Osataanko tavaroista huolehtia? Onko tavaraa mahdollista itse edes korjata?

Entisistä kestokulutushyödykkeistä on tullut kertakäyttöisiä

- Tavaroiden suhteellinen halpuus? Tuleeko uuden hankkiminen halvemmaksi kuin vanhan korjaaminen/korjauttaminen? Onko uuden hankkiminen helpompaa kuin korjauttaminen?

Kannustavatko lajittelu- ja kierrätysmahdollisuudet luopumaan vanhasta hyvällä omatunnolla?

Työ jatkuu:

Kansalaisten eri roolit mukaan
kiertotalousbarometriin

Tutkimus tavarahoivasta

Kiitos!

kati.pitkanen@syke.fi

@kati_pitkanen

